

REZYUME. Maqolada boshlang'ich sinflarda o'quvchilarning o'qish savodxonligini matn tahlili asosida baholash tizimi yoritilgan.

РЕЗЮМЕ. В статье описана оценка навыков чтения учащихся начальных классов на основе анализа текста.

SUMMARY. The article describes assessment of reading skills of elementary school learners based on text analysis.

ТУРЛИ БИЛИМ СОҲАЛАРИГА НИСБАТАН КОМПЕТЕНЦИЯНИ ШАКЛЛАНТИРИШ МОДЕЛЛАРИНИ ЯРАТИШ МЕТОДОЛОГИЯСИ

Т.Агжанов – катта ўқитувчи

Нукус кончилиқ институти

Таянч сўзлар: методология, моделлар, ахборот маданияти, тизим, тадқиқот, муҳандислик тайёрлаш.

Ключевые слова: методология, модели, информационная культура, система, исследование, инженерная подготовка.

Key words: methodology, models, information ethics, system, investigation, engineer training.

С.Г.Антонованинг таъкидлашича, мутахассиснинг ахборот маданияти жамиятнинг ахборот маданиятига боғлиқ ҳолда шаклланади, бу эса, унинг фикрига кўра, инсон ўз ахборот маданиятини шакллантиришнинг муайян босқичларида ўзлаштирган, инсонни ривожлантириш жараёнида эгаллаган билим ва кўникмалар тизимидир" [1:82-88]. Дарслик каби ўқув нашрлари жамият ва шахснинг ахборот маданияти ўртасидаги ўзаро алоқани ўрнатишнинг самарали усули бўлиши мумкин. Бу фаолиятнинг турли соҳаларига тегишли бўлган фанлар бўйича ўқув нашрлари мазмунини моделлаштириш учун зарурдир. Бунинг учун жамият ахборот маданиятининг ушбу фаолият соҳаси учун муҳим бўлган сифат ва микдорий хусусиятлари ва кўрсаткичларига таяниш ва унинг ҳозирги ҳолатини ҳисобга олган ҳолда ушбу фаолиятнинг турли жиҳатларида иш тузилишини кўриб чиқиш керак. Университет ўқитувчиси ўқув жараёнини имкон қадар ҳар бир талабанинг индивидуал хусусиятларини ҳисобга оладиган тарзда ташкил эта олиши муҳим. Бундан ташқари, билимларнинг турли соҳалари ва фаолият соҳаларига нисбатан бундай моделларни яратиш методологиясини ишлаб чиқиш керак.

Илмий билиш усули сифатида моделлаштиришдан фойдаланиш узоқ вақтдан бери маълум. Бу усул универсал бўлиб, объектнинг ҳақиқий намоён бўлиши ўрнига унинг моделини ўрганишдан иборат. Махсус объект мавжуд бўлиб, унда ўрганилаётган объектнинг тўлиқ аниқланган хусусиятлари уни ўрганиш учун қайта яратилади.

В.В.Краевскийнинг фикрига кўра, “модел тадқиқот объектнинг индивидуал жиҳатлари ва функцияларини тақдорлайдиган элементлар тўпламидир” [2:326].

Е.С.Репатсевичнинг фикрига кўра, “модел, ўрганилаётган объектнинг аналогически ўрнини босувчи ҳисобланади. Моҳиятан, модел - бу ўрганиш учун бошқа тизим ҳақида маълумот олиш усули қўлланиладиган тизим” [3:720].

Кўпчилик олимлар моделни ўрганилаётган объектнинг асл деб аташ мумкин бўлган қандайдир тасвири деб ҳисоблашади. Бундай ҳолда, модел асл нухсани фақат қисман, фақат тадқиқот мақсади ва воситаларига қараб алоҳида қиймат ва аҳамиятга эга бўлган сифатларда акс эттириши мумкин. Оддий шароитларда моделни ўрганиш туфайли олиш жуда қийин бўлган ўрганилаётган объект ҳақида янги маълумотларни олиш учун оригинал ва модел ўртасида чамбарчас боғлиқлик мавжуд.

Моделлаштириш мураккаб объектларни ўрганиш усули бўлиб, бунда уларни содалаштириш орқали ўрганилади. Бошқа содалаштирилган моделлардан фойдаланиш туфайли турли билим соҳаларидаги назарий тадқиқотлар натижаларининг тўғрилигини янада аниқроқ текшириш мумкин. Модел тушунчаси бу усулда асос бўлади.

Моделлаштиришни апробация қилиш турли хил ўқув материалларини ишлаб чиқишда қўлланиладиган ўқув тадқиқотлари соҳасига кириб келди. Бу турли соҳалар бўйича мутахассислар тайёрлаш жараёнида педагогик жараёнлар ва омиллар ўртасидаги объектив

қонуниятлар ва муносабатларни ўрганиш учун янги уфқ ва истикболларни очди.

Юрий Константинович Бабанский педагогик тадқиқотларда моделлаштиришдан фойдаланиш визуализациянинг энг юқори ва ноёб шакли, шунингдек, ахборотни тизимлаштиришнинг самарали воситаси деб ҳисоблайди [8:250].

Таълим тадқиқотида бажариладиган функцияларга қуйидагилар қиради: тушунтириш, башорат қилиш ва иллюстратив. У тизимнинг ишлашини кўрсатиши, унинг асосий қондалари ҳақида гапириши ва ишнинг натижасини аниқлай олади, бу содир бўлиши керак бўлган нарсага мос келади. Бунинг ёрдамида тизимнинг ишлашига керакли ўзгартириш ва тузатишлар киритиш ва шу билан уни оптималлаштиришга ҳисса қўшиш мумкин бўлади.

Кўпинча компетенцияга асосланган ёндашувдан фойдаланган ҳолда ахборот технологиялари соҳасидаги мутахассисларнинг муҳандислик тайёргарлигини моделлаштиришни ишлаб чиқиш ва ўтказишга қаратилган илмий-тадқиқот ишларининг етишмаслиги мавжуд.

Таҳлилларимиз орқали биз ахборот технологиялари муҳандисларининг касбий маҳоратини ривожлантириш асосидаги асосий хусусиятлар ва жараёнларни ҳар томонлама кўриш ва чуқур тушунишни таъминлашни мақсад қилганмиз. Бу компетенцияга таъсир этувчи элементлар ўртасидаги муносабатлар ва ўзаро таъсирларни ўрганишга, шунингдек, уни шакллантириш жараёнида педагогик тенденция ва қонуниятларни аниқлашга алоҳида эътибор берилади. Бунинг учун мақсад, вазифалар, тамойиллар, таълим шароитлари ва баҳолаш мезонлари каби асосий элементлар ва хусусиятларни ўз ичига олган моделни ишлаб чиқиш таклиф этилади. Ушбу модел талабаларнинг билим олиш самарадорлигини оширишга ва касбий кўникмаларнинг ривожланиш даражасини объектив ўлчашга қаратилган.

Биз ўз ишимизда ушбу компетенцияни шакллантиришга ёрдам берадиган технологияларни моделлаштириш учун тизимли ёндашувдан фойдаланамиз. Тизимли ёндашув тўлиқ қўлланилиши мумкин ва кенг қамровли ва универсал таъсирга эга. Россиялик олимлар, масалан, В.П.Беспалко, Н.В.Кузмина ва Ю.Г.Татур ўз тадқиқотларини педагогик тизимларга бағишлади.

Тизимли ёндашув тушунчаси бутун тизимни лойиҳалаш, иш фаолиятини ташкил этиш ва баҳолашни қамраб олади. Бунда қуйидагиларни эътиборга олиш зарур: ҳар бир тизим, ўз навбатида, каттароқ тизимнинг бир қисми бўлган ҳолда ўзининг таркиби орқали намоён бўлади; Тизимнинг ишлаши кетма-кет ҳаракатлар кетма-кетлиги сифатида ифодаланиши мумкин: кириш - ўзгартириш – чиқиш.

Ахборот технологиялари соҳасида муҳандиснинг касбий маҳоратини ривожлантиришга қаратилган назарий моделни ишлаб чиқиш учун қуйидаги асосий элементлар асос бўлади:

– педагогик тадқиқотларда ва таълим тизимини яратишда тизимли моделлаштиришдан фойдаланиш, бу таълим тизими элементларининг тузилиши ва ўзаро

таъсирини ўрганиш, шунингдек, таълим соҳасидаги конуниятларни аниқлаш имконини беради;

– таълим тизимининг таркибий қисмларини кластерли таҳлил қилиш, бу уларнинг роли ва ўзаро таъсирини чуқурроқ тушунишга ёрдам беради;

– педагогик жараён ва ҳодисаларни ҳар томонлама таҳлил қилишни, шунингдек мақсадли компетенцияни баҳолаш мезонларини шакллантиришни таъминловчи касбий қобилиятларни ривожлантириш жараёнига тизимли ёндашувни қўллаш;

– ўрганилаётган компетенцияни ривожлантириш жараёнига фанлараро ёндашувни интеграциялашувни, бу турли фан ва таълим соҳаларидаги билим ва назариялардан фойдаланишни ўз ичига олади.

– ахборот технологиялари соҳасида муҳандисларни ўқитишнинг қийматга ва компетенцияга йўналтирилган усуллари.

Ахборот технологиялари соҳасида муҳандиснинг касбий компетенциясини шакллантириш жараёнини моделлаштириш тизимидаги услубий позициялар ва йўналишларни аниқлаш орқали биз ушбу моделни бевосита асослашга ўтишимиз мумкин, у қуйидаги блокларни ўз ичига олади: мақсад, мазмун, ташкилий-процессуал, педагогик шартлар мажмуи, натижа-мезонлари.

Касбий таълим мазмуни ахборот технологиялари соҳасида муҳандиснинг касбий компетенциясини шакллантиришнинг ҳал қилувчи омили ҳисобланадими? Мутлақо ҳа. Талабалар учун касбий тайёргарлик мазмунини шакллантириш учун белгилаш ва амалга ошириш жараёнида минтақавий компонентга алоҳида аҳамият берилади. Чунки у ҳудудларнинг ахборот технологиялари соҳасига ихтисослашган муҳандисларга бўлган эҳтиёжини тартибга солади.

Шунга кўра, ўқитувчилар педагогик мулоқот усуллари ва таълим технологияларидан фойдаланган ҳолда ўқувчилар билан биргаликда таълим мазмунини ишлаб чиқади.

АТ-муҳандиснинг касбий компетенциясини самарали шакллантиришни таъминлаш учун зарур педагогик шарт-шароитларни яратиш керак. Бу жамиятнинг ушбу соҳадаги мутахассисларнинг касбий тайёргарлиги даражасини ошириш зарурати билан боғлиқ.

Жамиятнинг мутахассисларга бўлган эҳтиёжининг ўзгариши муносабати билан уларни тайёрлашга ёндашувни ўзгартириш зарур.

АТ соҳасида муҳандиснинг касбий компетенциясини ривожлантириш учун аввало ҳал қилинадиган мақсад ва вазифаларни аниқлаш, шунингдек, маълум тамойилларга амал қилиш керак. Педагогик мулоқотнинг бир қисми бўлган функцияларга мутахассисларни касбий тайёрлаш мазмунини амалга ошириш шакллари, усуллари ва технологиялари киради. Ушбу соҳада, кўриниб турибдики, муҳандиснинг шахсиятини ривожлантириш жараёни унинг умумий касбий фаолиятининг асосини ташкил этувчи билим ва кадриятларнинг бутун мажмуасини ўзлаштириши кераклигидан бошланади.

Гиперматли технологияларни ўз ичига олган электрон дарсликда маълумотларнинг етарли даражада

намоиш этилишини таъминлаш учун турли хил ИКО моделларидан фойдаланиш керак. Бу ҳар бир фойдаланувчининг ахборот маданиятини шакллантириш учун зарур ва етарли ҳажмдаги маълумотларга риоя этилишини таъминлабгина қолмай, балки ўз соҳаси бўйича малакали бўла оладиган малакали мутахассисни шакллантиришга ҳам хизмат қилади. Ўқув жараёнини шундай ташкил эта олиш, ўрганиш қизиқарли ва қулай бўлиши муҳимдир.

Ахборот-коммуникация тизимларини яратиш жараёнида библиографик усуллардан фойдаланиш универсал ечим эмас. В.А.Кривова томонидан ишлаб чиқилган ўқув қўлланмада асосий вазифа талабаларга ахборот технологияларининг энг сўнгги ютуқларини, умумий маданий ва касбий кўникмаларини шакллантиришни, шунингдек, фикрлашнинг гуманистик принципларини умумлаштиришни ўргатишдан иборат [4:7]. Тадқиқот муаллифларининг фикрича, бундай турдаги тадқиқот натижалари университет ўқитувчиларига ахборот технологияларини ўқитиш услуб ва усуллари мувофиқлаштиришда ёрдам бериши мумкин.

О.Б.Сладкова ўз тадқиқотида ахборот-коммуникация кўникмаларини ривожлантириш учун мониторинг муҳимлигини таъкидлаб, унинг ахборот муҳитида одамларнинг ўзаро таъсирини таҳлил қилиш ва башорат қилишда муҳимлигини таъкидлайди [7:117-119]. Бизнинг фикримизча, ахборот технологиялари мутахассислари учун АТ-дан фойдаланишни таҳлил қилиш ва башорат қилиш қобилияти уларнинг касбий тайёргарлигининг асосий қисмидир. Талабалар глобал ахборот маконидан хабардор бўлишлари, компьютер технологиялари соҳасида аниқ билимларга эга бўлишлари ва ахборотдан фойдаланиш маданиятини намоён этишлари учун ахборотни қайта ишлаш ва ҳимоя қилиш усуллари эгаллашлари керак. Геннадий Николаевич Полутин ахборот технологияларини ўзлаштириш даражасини мутахассиснинг турли манбалардан фойдаланган ҳолда керакли маълумотларни топиш, муҳим маълумотларни танлаш, уларни таҳлил қилиш ва олдиндан белгиланган мақсадларга эришиш учун ўз касбий вазифалари доирасида самарали ишлатиш қобилияти деб белгилайди [5:47-49].

Ч.С.Хошимовнинг сўзларига кўра «Ахборот таълим муҳити доирасида ташкил этилган ўқув жараёнининг муҳим афзаллиги таълимнинг устувор йўналишларидан бирини - турли педагогик технологияларни уйғунлаштирган ҳолда (ҳамкорликда ўрганиш, кўп босқичли ўрганиш, ўзгарувчан таълим, ўрганишни индивидуаллаштириш, лойиха фаолияти, контекстли таълим технологияси, модулли ўқитиш технологияси, ўз-ўзини тарбиялаш, ўз таълим йўлигини лойиҳалаш ва бошқалар) ўқувчиларга йўналтирилган таълимни ташкил этишни амалга ошириш имкониятидир [6:34-36].

"Ахборот маданияти" мавзусидаги мақолаларни кўриб чиқиш ва адабиётларни таҳлил қилиш шуни кўрсатдики, мутахассислар фаолият соҳаси ва унинг шаклланиш соҳасига қараб АК таърифи бўйича турли хил фикрларга эга.

Адабиётлар

1. Антонова С. Г. Информационная культура личности: Вопросы формирования // Высшее образование в России. 1994. №1. – С. 82-88.
2. Краевский, В.В. Соотношение педагогической науки и практики [Текст] / В.В. Краевский. -М.: 1978. –С. 326.
3. Педагогика. Большая современная энциклопедия [Текст] / Рапацевич Е.С. -Минск: «Современное слово», 2005. –С. 720.
4. Кривова В.А. Профессиональная подготовка студентов на лабораторных занятиях // Информатика и образование. – 2001. № 7. – С. 7
5. Полутин Г.Н. Обще учебные умения – основа самообразовательной деятельности студента // Среднее профессиональное образование. № 9. 2001. -С. 47-49.
6. Хошимова Ч. С. Проектирование современной информационной образовательной среды на основе дидактических возможностей Web-технологий // Молодой ученый. 2017. №9. -С. 34-36.
7. Сладкова О.Б. Роль мониторинга в формировании информационной культуры личности. //Информационное общество: культурологические проблемы: Материалы междунар. науч. конф. – Краснодар: 1997. -С.117-119.

8. Бабанский, Ю.К. Оптимизация процесса обучения: общедидактический аспект [Текст] / Ю.К.Бабанский. -М.: Педагогика, 1977. -С. 250.

РЕЗЮМЕ. Мақолада, жамият ва инсоннинг маълумот маданияти билан муносиб муносабатларини таъминлашга ёрдам берувчи таълим нашрлари моделини яратиш методологияси масалалари кўриб чиқилган. Ушбу соҳа фаолияти учун аҳамиятли бўлган жамият маълумот маданияти хусусиятлари билан саноатдаги а хусусиятлар ва кўрсаткичларни эътиборга олиб, жорий ҳолатини ҳисобга олган ҳолда бу фаолиятнинг турли асослари бўйича фаолиятнинг тузилишини кўриб чиқаради.

РЕЗЮМЕ. В статье рассматриваются методологические вопросы создания модели образовательных изданий, способствующих обеспечению соответствующих отношений между обществом и людьми, обладающими информационной культурой. Принимая во внимание характеристики и показатели отрасли с особенностями информационной культуры общества, что важно для деятельности данной сферы, рассматривается структура деятельности на различных основах этой деятельности с учетом сложившейся ситуации. ситуация.

SUMMARY. The article examines the methodological issues of creating a model of educational publications that help to ensure appropriate relations between society and people with information culture. Taking into account the characteristics and indicators of the industry with the features of the information culture of the society, which is important for the activity of this field, it considers the structure of the activity on various bases of this activity, taking into account the current situation.

BALALARDA KOORDINACIYALÍQ QÁBILETLERDÍ RAWAJLANDÍRÍWDA GIMNASTIKALÍQ ELEMENTLERDEN PAYDALANÍW ÓZGESHELIKLERI (5-6 JASAR BALALAR MÍSAÁLÍNDÁ)

R.D.Allambergenova – tayanish doktorant

Ájiniyaz atındaǵı Nókis mámleketlik pedagogikalıq instituti

Tayanch so'zlar: gimnastika, koordinatsion qobiliyat, sport, forma, obraz, jismoniy tarbiya, mashg'ulot, akrobatika, harakat funksiyalari, gimnastik elementlar.

Ключевые слова: гимнастика, координационные способности, спорт, униформа, имидж, физическая подготовка, тренировка, акробатика, двигательные функции, гимнастические элементы.

Key words: gymnastics, coordination abilities, sports, uniform, image, physical fitness, training, acrobatics, motor functions, gymnastic elements.

Balalıq hár bir insan ushın júdá zárúr dáwirlerden biri bolıp esaplanadı. Sebebi, insanniń fizikalıq jaqtan jaqsı jetilisiwine, salamatlıǵınıń bekkemleniwine, háreketshenlik qábiletleriniń qalıplesiwine, ulıwma dene mádeniyati, ádep-ikramlılıq pázıyetleriniń tárbiyalanıwına tiykar bolıwshı dáwir bolıp esaplanadı. Balalardıń salamatlıǵı hám fizikalıq jaqtan rawajlanıwına tásir etiwshı kópshilik faktorlar, social-ekonomikalıq, demografıyalıq, mádeniy, gıgienalıq h.t.b ishinde koordinaciyalıq qábiletlerin rawajlandırıwshı dene tárbiya procesi tásirshen kúshi boyınsha zárúr orın iyeleydi. Búgingi kúnde oqıw hám bilim alıwdıń intensiv kóleminin keñeyiwı mektepke shekemgi jasaǵı balalardıń organizmindegi rawajlanıwdıń úziksizligin dene tárbiya shınıǵıwlarısız kóz aldımızǵa keltire almaymız.

Ózbekstan Respublikası Prezidentiniń «Gimnastika sport túrlerin jáne de rawajlandırıw is-ilajları haqqında»ǵı Qararında «... balalardı, dene tárbiya, á sirese gimnastikaǵa tiykarlangan turaqlı dene shınıǵıwlarına qızıqtırıw hám shuǵıllanıw arqalı olarda jigerlilikti, qatánlıqtı, sonday-aq, ózin-uslap biliw ádebi hám fizikalıq pázıyetlerdi qalıplestiriw» [1] boyınsha wazıypalar belgilengen.

Balalardı mekteplerge qabil etiw procesin qadaǵalawshı alımlardıń pikirinshe 5-6 jasar balalarda awır keselliklerdiń ósiw tendenciyası kóbeyip atırǵanlıǵın aytıp ótedi. Jáne bir ádebiyatlarda bolsa, dene tárbiya shınıǵıwları tiykarınan belgili bir muǵdardaǵı háreket kónlikpelerin ózlestiriwge qaratilǵan bolıp, degen menen mektepke shekemgi jasaǵı balalarda tiykarǵı háreketshenlikti hám fizikalıq sıpatlardı nátiyjeli tárbiyalawǵa qatnası joq ekenligin kórsetedi.

Bunday pikirlerdi talqılawdıń nátiyjeleri boyınsha «Balalar baqshasında tálim hám tárbiya dástúri» menen islew turaqlı túrde tálim-tárbiya formaları hám onıń usıllarınıń birdey formada paydalanıwına alıp kelip, «pedagogikalıq dóretiwsheńliktiń imkaniyatların sheklep ǵana qoymastan, balanı tárbiyalawdıń jeke standartqa baǵdarlangan, rawajlanıwdıń individual ózgesheliklerin esapqa alıw» [2] itibardan shette qalıp baratırǵanlıǵın kórsetedi.

Bunnan kórinip turǵanıday 5-6 jasaǵı balalardı fizikalıq jaqtan tárbiyalawdıń jańadan formaları, usılları hám metodların izlew aktual másele bolıp esaplanadı.

5-6 jasar balalardıń koordinaciyalıq qábiletin rawajlandırıwdı gimnastika arqalı obrazlı shınıǵıwlar kompleksinen quralǵan, balalardıń háreketshenligin jetilistirowge qaratilǵan dástúr hám modellerdi islep shıǵıw maqsetin payda etedi.

Onıń ushın tómende kórsetilgen wazıypalardı ámelge asırıw tiyis boladı:

-5-6 jasar balalardıń háreketshenligin jetilistiriwshı faktorlardı anıqlaw;

-5-6 jasar balalardıń fizikalıq jaqtan rawajlanıwı hám tayarlıq dárejesin úyreniw;

-balalarda fizikalıq sıpatların hám háreketshenligin jetilistirowge baǵdarlangan dástúr normaların islep shıǵıw;

-5-6 jasar balalardıń mektepke shekemgi bilimlendiriw mekemeleri hám shańaraqtaǵı kún tártibinde fizikalıq belsendiliktiń mazmunı hám shólkemlestiriw modelin islep shıǵıw;

-balalardıń shólkemlestiriwshı hám erkin háreketshenligin xoshametlewdiń pedagogikalıq texnologiyasınıń nátiyjeliligin bahalaw.

Izertlew obykti esaplangan 5-6 jasar balalardıń koordinaciyalıq qábiletlerin rawajlandırıwshı gimnastikalıq shınıǵıwlar arqalı dástúriy shınıǵıwları ámelde qollanıw procesi belgilengen wazıypalardı orınlaw ushın pedagogikalıq, medicinalıq hám biologiyalıq usılların kompleks tárizde qollanıladı. Dene tárbiya shınıǵıwlarında 5-6 jasar balalar ushın koordinaciyalıq qábilette rawajlandırıwshı gimnastikaǵa tiykarlangan shınıǵıwlarıń kompleks is baǵdarlamasın islep shıǵıwı kerek [3]. Bul shınıǵıwları ótkeriwdiń tiykarǵı formalarınan biri retinde 5-6 jasar balalardıń dene shınıǵıwların orınlaw barısında koordinaciyalıq qábiletlerin tárbiyalawǵa járdem beredi.

Maǵlıwmat ornında aytıp ótiw kerek «Koordinaciya» latin tilinen alınǵan sóz bolıp birlestiriw, tártiplilik, izbeizlik degen mánini anlatıp, insandardıń háreketshenligine qarata ayıladı. Yaǵnıy, insan háreketlerin tábiyat talapları sheńberinde muwapıqlastırıw dárejesin kórsetedi. Máselen, ápiwayı júrip baratırǵanda súrnigip yamasa qanday da bir nársege ayaǵımız ilip ketiw jaǵdayın alıp qaraytuǵın bolsaq, koordinaciyalıq qábileti onsha qalıplespegen insan bul jaǵdayda qulaydı, al koordinaciyalıq qábileti jetiliske insan, qulap túsiwge qarsı túrli háreketlerdi ámelge asırıw arqalı qáddin tikleydi, jıǵılmaydı. Bunday insanda háreketlerdi muwapıqlastırıwshı koordinaciyalıq qábiletler joqarı dárejede jetiliskeenligin kóriwimiz múmkin.

Usı orında qanday da bir háreketke ámelge asırıwda insanniń tayanish háreket sistemasın basqarıw yaǵnıy koordinaciyalıq qábiletin qalay anıqlaw múmkin degen soraw payda boladı. Bunıń ushın dene tárbiyası metodologiyasında uzaq waqıtqa shekem jeńillik teoriyası kórsetkishi bar edi. Degen menen 1970-jıldan baslap, onıń